

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «Магістр»

на тему:

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З
ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Виконала:

студентка II курсу магістратури, 21 М групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Шмагалова Олена Іванівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доцент Михайленко Олена
Вікторівна

Чернігів - 2024

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2024 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2024 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Шмагалова О.І. Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови з використанням інтерактивних технологій. Спеціальність 013 Початкова освіта. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2024. 70с.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано актуальність проблеми формування комунікативної компетентності; описано застосування таких інтерактивних технологій, які допоможуть розкрити дитячий потенціал; розкрито сутність понять «комунікативної компетентності» та «інтерактивні технології»; висвітлено психолого-педагогічні аспекти у формуванні комунікативної компетентності; дослідженні педагогічних умов формування комунікативної компетентності учнів молодших класів крізь призму використання інтерактивних технологій; здійснено аналіз педагогічного досвіду щодо етапів формування комунікативної компетентності; досліджено вплив систематичного застосування інтерактивних технологій на формування комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інтерактивні технології, мовленнєві вміння, навички, українська мова, початкова школа

ANNOTATION

O.Shmagalova. Formation of communicative competence of primary school pupils during the Ukrainian language lessons using interactive technologies. Speciality 013 Primary Education. T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». 2024. 70 pages.

The qualification work substantiates the relevance of the problem of forming communicative competence; describes the use of such interactive technologies that will help to reveal children's potential; reveals the essence of the concepts of “communicative competence” and “interactive technologies”; highlights the psychological and pedagogical aspects to form communicative competence; studies the pedagogical conditions for the formation of communicative competence of primary school pupils through the prism of using interactive technologies; analyses the pedagogical conditions for the formation of communicative competence of primary school pupils.

Keywords: communicative competence, interactive technologies, speech skills, the Ukrainian language, primary school

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧІНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	9
1.1. Педагогічні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів.....	9
1.2. Характеристика інтерактивних технологій навчання на уроках української мови	14
1.3. Аналіз навчально-методичної літератури з проблеми дослідження	23
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДРУГОКЛАСНИКІВ В АСПЕКТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ.....	29
2.1. Стан роботи з формування мовленнєвої компетентності в шкільній практиці	29
2.2. Вимірювання показників сформованості мовленнєвих умінь в учнів другого класу на констатувальному етапі дослідження	36
2.3. Методика формування мовленнєвої компетентності другокласників засобами інтерактивного навчання на уроках української мови та ефективність її застосування	39
Висновки до розділу 2	50
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Політичні, економічні, соціальні зміни, що маємо в Україні, вимагають суттєвого підвищення до вимог рівня освіти учнів початкових класів. Тому з позицій сьогодення можемо говорити про гостру потребу в модернізації, удосконаленні підходів до навчальної підготовки молодших школярів.

Кожній особі протягом життя доводиться спілкуватися з великою кількістю людей. Дійсно, комунікація є надзвичайно важливою компетентністю. Діти особливо гостро відчують труднощі у сфері комунікативної взаємодії, що робить проблему формування комунікативної компетентності надзвичайно актуальною. Від рівня сформованості мовної компетентності великою мірою залежить соціалізація дитини. З метою попередження труднощів формування компетентності майбутнього покоління робота над формуванням комунікаційних здатностей має стати цілеспрямованою, систематично організованою і модернізованою відповідно до вимог сучасності.

Відповідно до Державного стандарту мовна компетентність – це володіння державною мовою, що «передбачає вміння комунікувати усно й письмово, відчуття краси слова тощо» [15]. Формування вищезазначеної компетентності починається з першого класу й відбувається на уроках української мови.

Дослідження розвитку мовлення й удосконалення мовленнєвих умінь учнів початкових класів цікавило багатьох українських та зарубіжних дослідників, серед яких: Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, А. Богуш, О. Гвоздєв, К. Крутій, Г. Люблінська, Л. Федоренко та ін.

Сутність інтерактивних методів знаходимо в працях О. Коротаєва, Г. Мітіна, С. Стилїк, Н. Суворова, Г. Шевченка, Л. Пироженко, О. Пометун. Проблема застосування інтерактиву була в центрі уваги досліджень учених О.

Сільникової, Г. Коберник, О. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, М. Крайньої, Г. Кривчикової, В. Мельник, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.

Нова українська школа вимагає нових підходів. Звісно, що вони повинні базуватися на традиційних здобутках. Також дослідники радять звертати увагу на особливості сучасних дітей молодшого шкільного віку. Сучасні уроки – це сучасний погляд на проблему формування компетентностей. Водночас – це застосування таких інтерактивних технологій, які допоможуть розкрити дитячий потенціал. Велике соціальне значення ефективної комунікативної підготовки учнів початкових класів, певною мірою несистемність досліджень з проблеми в теорії та методиці професійної освіти, необхідність актуалізації у використанні передового педагогічного досвіду обґрунтували тему магістерської роботи: **«Формування комунікативної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови з використанням інтерактивних технологій».**

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, експериментальній і контрольній перевірці, систематизації, дослідженні педагогічних умов формування комунікативної компетентності учнів молодших класів крізь призму використання інтерактивних технологій.

Таким чином, були визначені наступні завдання:

1. Окреслити теоретичне обґрунтування питання формування мовної компетентності учнів початкової освіти.
2. Проаналізувати інтерактивні технології навчання, що під час проведення уроків української мови сприяють формуванню учнівської мовної компетентності.
3. Рецепція стану проблеми в практиці щодо стану викладання предметів мовної галузі; окреслення та обґрунтування критеріїв щодо формування мовних навичок в учнів 2 класу.
4. Розробити методику формування мовної компетентності в учнів 2 класу за допомогою новітніх технологій на уроках мовної галузі та

відпрацювати це на практиці із зазначенням ефективності вищезазначених методів.

Об’єкт дослідження – фіксація рівня формування комунікативних навичок на заняттях з української мови учнів початкової ланки.

Предметом дослідження є інтерактивні форми та методи роботи як чинники формування мовної компетентності в учнів 2 класу на уроках української мови.

Задля реалізації мети і завдань дослідження застосовувалися такі **методи наукового пошуку**: *теоретичні*: ретроспективний, порівняльний і системний аналізи – для системного аналізу праць вітчизняних і зарубіжних учених. Узагальнення – для визначення понятійного апарату, уточнення поняття «формування комунікативної компетентності учнів початкових класів». Структурний аналіз – для теоретичного обґрунтування структури комунікативної компетентності, що окреслюється в процесі підготовки учнів початкових класів. Моделювання – для розроблення та теоретичного обґрунтування моделі формування та удосконалення компетентності в процесі навчання. *Емпіричні*: сюди входить спостереження, експеримент, опис, вимірювання та зіставлення; педагогічний експеримент (складається з 3 етапів), порівняльні методи тощо.

Експериментальна база дослідження. Експеримент проводився на базі Чернігівської гімназії № 34.

Апробація дослідження. Основні положення магістерської були оприлюднені на I Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна освіта в умовах глобалізованого світу: реалії, виклики, перспективи» (23-24 травня, м. Чернігів, Україна). Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної освітньої науки у світлі педагогічних ідей М. Д. Ушинського» / (29 березня 2024 року).

Публікації. Результати дослідження було опубліковано в статті «Цінності як визначальна характеристика людського буття» в журналі «Суспільство та національні інтереси» №8 (8), 2024 рік (видавнича група

«Національні інтереси»), категорія Б, сторінки 150-159. У тезах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної освітньої науки у світлі педагогічних ідей М. Д. Ушинського» тощо.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків (до кожного розділу та загальних) та списку використаної літератури, додатків.

Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок, із них основного тексту 54 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДРУГОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Педагогічні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів

Заговори до мене, щоб я тебе побачив, – говорить народна мудрість і з цим твердженням важко не погодитись. Від мовлення та вміння змістовно, чітко, ясно й правильно висловлювати свої думки, можна говорити про загальний розвиток особистості. Саме тому школа має звернути особливу увагу на розвиток мовних здібностей молодших школярів і проводити систематичну роботу над формуванням комунікативної компетентності.

Формування комунікативної компетентності учнів є пріоритетним завданням учителів початкових класів (звісно, і батьків). Невміння зв'язано висловлювати свої думки досить часто спричиняють певні незручності в процесі спілкування.

Комунікативна компетентність – це вміння доречно використовувати мовні засоби в конкретних ситуаціях. Причому послуговуючись для цього як вербальними, так і невербальними та інтонаційними засобами вираження думки.

Отже, компетентнісний підхід потрібен для досягнення відповідності особистості з потребами ринку праці, запитами суспільства. Компетенції закладаються в освітній процес технологіями, змістом, стилем життя, взаємодією між учнем та вчителем, взаємозв'язками батьків і дитини.

Мовленнєва змістова лінія навчання української мови є наскрізною в Державному стандарті. Вона передбачає розвиток комунікативних навичок

школярів, уміння користуватися мовною компетентністю як способом спілкування, пізнання тощо. *Комунікативна компетентність* — важливий критерій розвитку особистості кожного учня. Тому наскрізною метою освітньої діяльності учнів є створення сприятливих умов для формування мовної навички саме на заняттях з української мови. Використання в сучасній школі інтерактивних технологій для мовного розвитку учнів є надзвичайно важливим елементом уроку.

Культура спілкування є одним із пріоритетних напрямків, розглянутим у роботах Л. Булаховського, С. Єрмоленка, М. Жовтобрюха, В. Мельничайка, М. Пентиліук, В. Русанівського, Є. Чак та ін. На проблемах розвитку мовлення учнів початкових класів, формуванні й удосконаленні мовленнєвих умінь акцентували свою увагу такі українські та зарубіжні психологи, як: П. Гальперін, Д. Ельконін. Проводили дослідження розвитку мовлення дітей початкової школи В. Бадера, Л. Варзацька, М. Вашуленко та інші.

Проблему формування мовної компетенції учнів в освітній діяльності, зокрема на уроках української мови розглядають сучасні вчені, як-от: З. Бакум, О. Караман, Г. Корицька, С. Омельчук, Е. Палихата, М. Пентиліук, О. Потапенко та ін. Вони обґрунтовують різноманітні форми активізації мовленнєвої компетентності учнів.

Вищезазначений термін «компетентність» означає результат систематичного навчання. Це дає можливість оволодіти та активно використовувати систему знань з метою пізнання життєдіяльності і вирішення певних завдань.

Компетентність містить наступні поняття: знання, уміння, навички. Це здібність особистості, яка є здатною вирішити певні задачі, розв'язати визначені завдання, до того ж працівник може підходити до цього творчо, ініціативно, контролюючи свої дії. Кожен віковий період відповідає певним показникам, визначеним науковцями та дослідниками. І на це потрібно звертати особливу увагу.

Треба відразу зауважити, що тільки системні заняття, коли вчитель викладає матеріал від простого до складного, може допомогти учням отримати хороші знання. Мовленнєва компетентність учня полягає в умінні виконувати різноманітні завдання: брати участь у вправах на розвиток звичок аудіювання, умінні відтворювати інформацію. Також важливо працювати з текстом, вправлятися в діалогічному мовленні, дискутувати, обґрунтовувати свою позицію тощо.

Науковці К. Санталова та К. Матвійчук акцентують увагу на тому, що комунікативна здатність школярів означає вміння усно і письмово створювати текстові повідомлення різних жанрів, різного типу, усіх стилів мовлення. Цього потребує життєдіяльність людини і є основною вимогою соціалізації індивіда.

Л. Мамчур доводить, що успішне спілкування – це результат розвинутої мовної компетентності всіх учасників спілкування. Саме вона є фундаментом реалізації мовленнєвої діяльності у різних її виявах – аудіювання і читання, говоріння і письма. [39, с. 115].

Таким чином, система формування цієї навички означає, що кожне завдання, що дає вчитель під час занять ґрунтується на вивченому матеріалі. За допомогою педагога учні усвідомлюють основні відмінності різних видів мовлення (усного та писемного). Як зазначають фахівці, коли учень має успіхи у розвитку усного мовлення, тоді розвивається і мовлення писемне. Тому вчитель повинен підбирати вправи відповідно до виду розвитку мовленнєвої компетентності.

Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів – це розвиток навичок слухання і розуміння усного мовлення. Тому в 1–4 класах на заняттях з української мови передбачена робота з комплексом завдань на аудіювання. Але вправи з аудіювання повинні добиратися у відповідності до завдань та мети уроку. Вони повинні бути зв'язаними з тією роботою, що передбачена вчителем (у відповідності до навчальної програми).

Якщо завдання на розвиток слухових компетентностей передбачає роботу з якимось обраним текстом, то робота на подальших етапах уроку (або й інші уроки) можуть бути побудовані на цьому ж текстовому матеріалі. Елементи інтегрованого підходу можуть бути використаними і на інших уроках, зокрема читанні. Які можуть бути завдання на цьому етапі? Наприклад, увідповідніть приклади слів і частини мови, оберіть правильну відповідь (вільного типу). Перевірка слухових навичок є частково об'єктивною. Іноді учень розуміє текст, але ще не має навичок вибудовування своєї розповіді або формулювання відповіді на поставлені запитання під час обговорення тексту.

Робота над діалогом зазвичай передбачає наступні етапи: етап аналізу, потім відтворення, розігрування. Можна використовувати складання діалогічного тексту за малюнком, придуманою ситуацією, а також самостійна робота над створенням діалогу (розвиток творчих здібностей).

Розвиток діалогічного мовлення обов'язково повинен містити психологічну складову. Треба враховувати мотив, мету та кінцевий результат (також звертаємо увагу на реакцію співрозмовника).

Отже, освітній процес потрібно проводити під таким кутом, щоб дитина мала бажання надати певну інформацію, висловити свою думку, уточнити деякі аспекти. У процесі проведення діалогу учасники мають розуміти, для чого вони беруть у ньому участь (яка мета) тощо [21, с. 35]. «Репліка» – це є мовленнєвий стимул і носій тематичного спрямування. Володіння мовними засобами на певному рівні учасниками процесу спілкування – необхідна умова досягнення мети.

Тому, саме в процесі роботи з діалогічним мовленням школярам необхідно засвоїти великий обсяг лексичного запасу рідної мови. Питання методики формування культури мовного спілкування розглядаються в дослідженнях Н. Бабич, В. Бадер, Н. Благун, Ж. Крайнової, Л. Олійник та інших. Автори приділяють цьому питанню велику увагу, оскільки дуже важливо, щоб молодші школярі запам'ятовували основні етикетні формули.

Важливе знання особливостей увічливих конструкцій, уміння використовували їх у повсякденному контексті.

Формування діалогічного мовлення здійснюється шляхом вищезгаданого переказування прочитаних, прослуханих або проговорених текстів на основі слухових, зорових чи інших вражень. Автор повинен побудувати своє монологічне мовлення так, щоб воно було зрозумілим будь-якому слухачеві.

Монологічне мовлення повинно мати такі ознаки: виразність, чистота, ясність, змістовність, логічність, точність, правильність, потрібно уникати багатослів'я, хаотичності тощо. Уміння висловлюватися змістовно – це свідчення підготовки, обізнаності щодо певної інформації.

Водночас монологічне мовлення (як і діалогічне) повинно бути логічним, розгортатися послідовно, обґрунтовано, за умови відсутності плеоназмів і тавтології, з наявними висновками, що обґрунтовані змістом. Точність мовлення – це здатність уникнення зайвого говоріння, правильний вибір відповідного стилю спілкування. Це мовна характеристика людини, яка вміє чітко мислити.

Таким чином, завдання щодо формування мовної компетентності на уроках української мови – це комплексна систематична робота усіх учасників освітнього процесу. Інтерактивне навчання сприяє поживленню цієї роботи. Проте треба уникати великої кількості інтерактивних вправ на заняттях, оскільки це може стати самоціллю. Усі завдання, форми та методи роботи повинні добиратися з єдиною метою – урізноманітнення формування комунікативної компетентності школярів.

Отже, важко переоцінити роль початкової школи в процесі розвитку комунікативних навичок, оскільки вона є фундаментом, базисом. Треба враховувати той факт, що кожен віковий період відповідає певним показникам. На кожному віковому етапі компетентність має свої орієнтовні показники розвитку особистості. Варто також пам'ятати про те, що сьогодні

діти сприймають не традиційні методи роботи, а переважно такі форми роботи, що здатні викликати стійкий інтерес до навчання.

1.2. Характеристика інтерактивних технологій навчання на уроках української мови у початкових класах

Інтерактивні технології навчання набувають дедалі більшого значення в сучасній педагогічній практиці, зокрема в початковій школі. Вони передбачають активну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Стимулюють пізнавальну діяльність учнів і сприяють формуванню їх комунікативних навичок тощо. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій і переходу до нових освітніх стандартів (упровадження ідей НУШ) інтерактивні методи є все тим же дієвим інструментом для підвищення якості сучасної освіти.

Особливістю застосування інтерактивних технологій у початковій школі є їх спрямованість на забезпечення комфортних умов навчання, сприятливої навчальної атмосфери. Це дозволяє кожному учаснику комунікації активно брати участь у процесі. Використання таких сучасних методик допомагає отримувати не лише необхідні програмові знання, але й розвиває соціальні компетенції. Процес застосування інтеракції є важливою передумовою для подальшого розвитку та успіху учнів.

Отже, активну участь молодших школярів у навчальному процесі є однією з основних характеристик інтерактивного навчання. Вони є не просто слухачами, а повноцінними учасниками обговорень і практичних занять. Такий підхід значно підвищує рівень засвоєння матеріалу, адже діти вчаться не тільки сприймати інформацію, а й застосовувати її на практиці. Інтерактивні методи також сприяють формуванню навичок роботи в команді (містять групову та парну роботу), що сприяє розвитку комунікативних здібностей, необхідних для успішної соціалізації.

Ігрові технології, рольові ігри, дискусії та моделювання життєвих ситуацій дозволяють дітям вчитися в умовах, наближених до реальних. Цей факт допомагає краще розуміти матеріал та водночас розвивати надзвичайно важливі в умовах сьогодення соціальні компетенції. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (за можливості інтерактивних дошок або мультимедійних презентацій), робить заняття більш динамічними. Також воно сприяє кращій візуалізації навчального матеріалу (до процесу візуалізації сучасні школярі надзвичайно сприятливі з огляду на сучасний технологічний процес).

Завдяки використанню інтерактивних технологій учитель може ефективно враховувати індивідуальні та групові потреби учнів, підтримувати позитивну сприятливу атмосферу. А також створювати середовище, де кожна дитина має можливість висловитися та взяти активну участь у процесі прийняття рішень. Це допомагає дитині почуватися впевненіше та відповідати за результати власної навчальної діяльності. Сучасні методи навчання сприяють не лише засвоєнню знань, а й розвитку навичок критичного мислення. Учить аналізу інформації та вищезазначеній здатності працювати в команді.

Загалом інтерактивні технології навчання у початкових класах є одним з ефективних способів для підвищення якості освітнього процесу, подолання освітніх втрат (що є актуальною проблемою сьогодення). Вони сприяють формуванню гармонійної особистості та розвитку компетенцій, що мають важливе значення для подальшого навчання і життя.

У цьому розділі буде розглянуто основні аспекти інтерактивних технологій навчання в початкових класах, проаналізовано їх вплив на освітній процес та виокремлено приклади практичного використання. Увагу акцентовано на методах, що сприяють індивідуалізації навчання. Як відомо, це відповідає сучасним потребам, зокрема впровадження ідей Нової української школи націлено на індивідуалізацію та демократизацію навчання.

Поняття «цінність» у педагогічному контексті часто розглядається як важливість певних знань, умінь, навичок чи якостей, які сприяють гармонійному розвитку особистості та її успішній соціалізації. Інтерактивні технології навчання, своєю чергою, можна визначити як сучасний підхід до освітнього процесу. Цей підхід акцентує увагу на активній взаємодії між учнями та вчителем, розвитку співпраці та формуванню критичного мислення.

Цінність інтерактивних технологій полягає в їх здатності створювати навчальне середовище, що відповідає сучасним потребам суспільства та особистісного розвитку учнів. Таке середовище є не тільки простором для передачі знань, але й місцем, де формується цілий спектр важливих компетенцій: комунікативних, соціальних, когнітивних та емоційних. Інтерактивні методи допомагають учням розвивати цінні для сучасного суспільства якості. Формуються вміння співпрацювати, відповідально ставитися до власного навчання, бути відкритими до нового досвіду та готовими до прийняття рішень.

Поняття «цінність» віднайшли в другій половині XIX ст. німецькі вчені Р. Лотце, Г. Коген. З того часу це поняття завоювало довіру у філософських, культурологічних галузях і допомогло утворити спеціальну галузь філософського знання – аксіологію. До найважливіших завдань аксіології належить вивчення природи цінностей, їхнього місця в реальності, структури ціннісного світу.

Аксіологія як наука сформувалася та утвердилася у XX ст. Вона справила вирішальний вплив на гуманітарне мислення і гуманітарні науки XX ст., наслідком чого стало усвідомлення ролі цінностей.

Уведенню у науковий обіг поняття «цінність» присвятили такі науковці, як М. Каган, Л. Столович, В. Тугаринов та ін. Визначенням поняття «ціннісна свідомість» займалися Г. Вижлецов, Л. Столович та інші.

Також усебічно досліджували поняття «цінності» В. Крутецький, О. Леонт'єв, К. Поліванова, С. Рубінштейн» [15, 32] та багато інших дослідників.

Зв'язок між поняттями «цінність» та «інтерактивні технології» полягає в тому, що останні не лише забезпечують ефективну передачу знань, але й сприяють вихованню цінностей. Ці цінності формують всебічно розвинену особистість, підготовлену до викликів сучасного світу.

Поняттям «інтерактивні технології» сьогодні цікавляться багато науковців, а особливу увагу привертає в контексті формування комунікативної (мовної) компетентності. Поняття «технологія» виникло у зв'язку з розвитком технічного процесу (від грец. *techne* – мистецтво, ремесло, наука і *logos* – поняття, вчення), означає сукупність знань про методи та засоби обробки матеріалів. Технологія означає також «мистецтво управління процесом, що надає їй певну індивідуальність. Технологічний процес завжди базується на послідовності операцій із використанням відповідних засобів [54, с. 3].

Теоретичні аспекти форм та методів інтерактивних засобів, їхньої класифікації є ґрунтовно розробленими в роботах О. Єльнікової, Г. Коберник, О. Комар, Л. Пироженко, О. Пометун» [43, с. 360].

За класифікацією, яку запропонувала в 60-х роках ХХ ст. (Е. Голант), усі типи й методи є активними і пасивними. Причому пасивність є визначенням початкового (низького) рівня активізації, себто репродукції і не містить ніяких ознак творчості [71, с. 25].

За цією класифікацією О. Пометун і Л. Пироженко доводять, що інтерактивні технології використовуються як один з різновидів активного виду діяльності. Він має відповідно свої закономірності. Як зазначалося вище, основа такого типу навчання – постійна, активна співпраця всіх учасників освітнього процесу.

Дослідженням впливу інтерактивного характеризуються роботи В. Сухомлинського, чимало сторінок аналізу інтерактивних вправ присвячено у роботах відомих вчителів-новаторів 70-80-х р. (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, С. Лисенкової та інших).

Василь Сухомлинський, відомий український педагог-гуманіст, підкреслював важливість створення навчального процесу, що ґрунтується на

співпраці, діалозі та взаємодії між учителем і дітьми. У своїй практиці він надавав великого значення залученню дітей до активного обговорення на заняттях, розвитку їхнього емоційного інтелекту (одна із провідних сучасних проблем). Дбайливо ставився до формування соціальних здібностей і критичного мислення, що є основним змістом навичок. Ці уміння формуються за допомогою сучасних інтерактивних технологій навчання в контексті ідей Нової української школи.

Творчість вчителів-новаторів 70-80-х років ХХ століття (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, С. Лисенкової та інших) була спрямована на формування особистісно орієнтованого підходу до освіти. Головна увага приділялася «інтеракції» – взаємодії учня та вчителя в освітньому процесі. Учителі-новатори впроваджували методики, що стимулювали активність і самостійність учнів, пропагували ідеї навчання як спільного партнерського процесу, а не пасивного об'єкта навчання. Педагоги акцентували увагу на розвитку творчості дитини та вмінні співпрацювати, що відповідає сучасним принципам інтерактивного навчання.

Таким чином, дослідження методики новаторів 70-80-х років стали підґрунтям для розвитку інтерактивних технологій навчання, оскільки вони вибудовували освітній процес на взаємодії, діалозі, співпраці та активній партнерській участі.

Однак у радянські часи творчість окремих вітчизняних педагогів проводилась у несприятливих обставинах. Найбільш відомими ці методики стали лише в ХХІ столітті. Інтерактивні технології розглядалися у роботах наступних вчених: Ю. Бондар, О. Савченко та інші. Але достатньо простір цієї проблеми є недослідженим.

«Інтерактив» означає взаємодію. Важливою особливістю інтерактивного навчання від традиційного вважають те, що нові знання учень повинен здобути самостійно. Оскільки всі учасники процесу повинні розуміти, що знання «здобуваються», а не «отримуються». Оскільки важливим

є не тільки результат, але і міркування, що формують навички критичного мислення.

Треба зазначити ще один важливий момент щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів. Учені доводили, що людина, яка має розвинутий емоційний інтелект, може з легкістю встановлювати контакти з іншими учасниками комунікації.

Як відомо, для розвитку емоційного інтелекту (вивченням цього поняття займалися – Л. Веккер, Б. Величковський, Д. Майер, П. Саловей, Д. Гоулман, А. Книш та інші) потрібно формування комунікаційної компетентності, яка є важливим чинником соціальної складової. Ці критерії є взаємопов'язаними, вони не виникають миттєво – формуються поступово, на основі систематичного використання практичного досвіду. Більшою частиною за допомогою упровадження під час освітнього процесу інтерактивних технологій.

Характерними ознаками інтерактивного навчання є:

- використання діалогу – основного елемента навчання;
- розв'язання проблемних ситуацій;
- великий відсоток групової роботи учнів на занятті;
- опора на учнівський досвід;
- незавершеність навчання, відсутність визначеного кимось або особисто рішення;
- співробітництво усіх учасників освітнього процесу (учитель – група, учитель – учень, учень – група, учень – учень);
- швидкий зворотний зв'язок;

Упровадження інтерактивних технологій передбачає наявність інваріантності меблювання.

- «Коло» (учасники навчального процесу сидять по колу) цей варіант сприятливий і для занять з театрального мистецтва;
- «Дискусійний клуб» (по всьому освітньому простору);
- «Буква «П» (столи розташовані буквою «П», учительський – посередині);

- «Прямокутник» (учні і учитель за одним столом).

О. Пометун та Л. Пироженко розподіляють методи інтерактивної взаємодії на такі підвиди:

- методи кооперативної взаємодії;
- методи колективно-групової взаємодії;
- методи ситуативного моделювання;
- методи дискусійних питань.

Кооперативне навчання базується на розподілі завдань, де кожен учень відповідає за виконання певної частини роботи, але водночас залежить від інших членів групи для досягнення загальної мети. Ця технологія передбачає взаємодію, під час якої учні обговорюють і узгоджують свої дії. Вона містить розподіл ролей і обов'язків: кожна дитина має чітко визначену роль, це сприяє розвитку відповідальності та навички командної роботи.

Під час спільного прийняття рішень учні вчаться разом знаходити спільні шляхи вирішення завдань і ухвалення рішень, що формує їхні навички аналізу та критичного мислення. Усі члени групи активно взаємодіють, це допомагає формувати навички комунікації та командної співпраці. Інтерактивні технології кооперативного навчання значно покращують якість освітнього процесу завдяки залученню всіх учнів, стимулюванню їхньої активності та розвитку почуття відповідальності. Вони сприяють створенню позитивної сприятливої атмосфери в класі, адже діти відчують підтримку та мотивацію до спільної роботи. Позитивна атмосфера сприяє більш ефективному засвоєнню знань та розвитку різноманітних компетенцій, необхідних для подальшої соціалізації.

Технології *колективно-групового навчання* є одним із видів інтерактивних методів, що спрямовані на організацію навчального процесу, під час якого учні працюють разом над виконанням завдань. Цей підхід поєднує індивідуальні зусилля учасників і спрямовує їх на досягнення спільної мети. Така цілеспрямованість сприяє не тільки кращому засвоєнню знань, розвитку соціальних, комунікативних навичок, але й сприяє формуванню

організаційних навичок. Отже, колективно-групові технології відрізняються від традиційних способів тим, що учні є не пасивними слухачами, а активними учасниками освітнього процесу.

До технології *ситуативного моделювання* належать методи навчання, що базуються на створенні та аналізі ситуацій, максимально наближених до реальних. Або створюють вигадані обставини, де учні можуть використовувати свої знання для розв'язання проблем. Такі технології зазвичай спрямовані на розвиток та формування практичних навичок, аналітичного мислення, уміння приймати рішення та діяти у запропонованих обставинах.

Треба зауважити, що гра в освітньому середовищі надзвичайно важливий елемент (вона має свої особливості): навчання має на меті якусь ціль, але ігровий вид діяльності її позбавлений. Завдання педагога – скоригувати цей момент. Навчання за ігровою моделлю має на меті реалізування комплексу цілей: надання дитині можливості самовизначення; підтримка і допомога у розвитку творчої уяви. До того ж учні вчаться практикувати соціалізацію; висловлювати свої думки тощо.

Технології опрацювання дискусійних питань є важливим елементом інтерактивного навчання, оскільки вони сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей і вмінню обґрунтовувати свою позицію. Ці технології базуються на обговоренні суперечливих чи проблемних питань у групах або всім класом. Обговорення допомагає учням краще зрозуміти матеріал, формувати власні погляди та враховувати думки інших. Технології опрацювання дискусійних питань роблять заняття динамічнішими та дозволяють учням більш глибоко занурюватися у вивчення тем. Вони можуть бути ефективно використані на різних етапах навчання для розгляду будь-яких питань. Важливо, щоб учитель виконував роль організатора, спрямовував дискусію в потрібне русло та забезпечував дотримання правил поведінки.

До дискусійних методів відноситься метод «прес». Він є одним із ефективних способів організації дискусійного навчання, що вчить учнів

формулювати та аргументувати свої думки в чіткій і структурованій формі. Цей метод спрямований на розвиток навичок висловлювання власної позиції, обґрунтування її та утримання під час обговорення. «Прес» допомагає учням краще структурувати свою відповідь, що робить їхні висловлювання більш переконливими, точними, ясними та логічними. Відомий метод «мозковий штурм» – це відпрацювання уміння знаходити вихід із будь-якої життєвої ситуації, уміння критично мислити тощо.

На думку деяких науковців, інтерактивні технології навчання сприяють формуванню в особистості соціально-розумового чинника [28, с. 13-14]. Отже, більшість науковців сходяться на думці, що інтерактивні технології навчання сприяють формуванню не лише знань, але й важливих соціальних та когнітивних компетенцій.

Як зазначалося, інтерактивні методи допомагають розвивати критичне мислення, навички командної роботи, здатність до самостійного прийняття рішень, комунікативні вміння. Учні вчаться співпрацювати, висловлювати та обґрунтовувати власні думки, а також уважно слухати та аналізувати відповіді однокласників.

Оскільки в процесі освітньої діяльності учні мають можливість переживати різні соціальні ситуації, ці методи сприяють розвитку емоційного інтелекту, розвивають емпатію та вчать відчувати підтримку в колективі. Вони також формують в учнів відповідальність за власні вчинки, навчання, підвищують мотивацію та залученість до навчального процесу.

Інтерактивні технології роблять навчання більш індивідуалізованим і орієнтованим на учня, що сприяє кращому розумінню матеріалу та глибшому засвоєнню знань. Це підсилює інтерес до навчання і створює умови для формування компетенцій, необхідних для успішної адаптації до викликів сучасного суспільства та професійної діяльності.

У процесі навчання дитина початкової школи (під час упровадження інтерактивних занять) емоційно включена в цей процес. Вона чує не лише текст, а й реагує на емоції, що в ньому закладені. [71, с. 143]. Тобто класний

колектив самоорганізовується, намагається налаштувати управління. Внаслідок цього діти самостійно приймають рішення, учаться дисципліні та творчому несистемному підходу. [71, с. 143].

Таким чином, упровадження інтерактивних технологій допомагає у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. Сприяє не лише засвоєнню традиційних знань, а й умінню реагувати на життєві виклики, критично мислити, успішно соціалізуватися та реалізуватися в суспільстві. Слід також зазначити, що інтерактивні технології впливають не тільки на рівень засвоюваності знань, формуванню важливих компетентностей та іншим моментам, а й сприяють виховному процесу.

1.3. Аналіз навчально-методичної літератури з проблеми дослідження

Аналіз навчально-методичної літератури, присвяченої проблемі формування комунікативної компетентності учнів початкових класів за допомогою інтерактивних технологій, свідчить про широкий інтерес до цього питання серед науковців і педагогів-практиків. Як зазначалося вище, мовна компетентність є важливою складовою освітнього процесу в початковій школі. Вона закладає основу для подальшого навчання, розвитку критичного мислення та соціальної взаємодії.

Проте згідно із сучасними освітніми стандартами, мовна компетентність передбачає не лише вміння читати та писати, але й здатність розуміти і використовувати мовні засоби для різних комунікативних цілей. Науковці, такі як Н. Бібік, Т. Ладиженська та інші, зазначають, що розвиток мовної компетентності у початковій школі має ґрунтуватися на створенні умов для активної участі учнів у навчальному процесі.

Використання інтерактивних технологій, зокрема дискусійних методів, ігор та групових форм роботи. Сприяють формуванню мовної компетентності шляхом забезпечення можливості використання мовленнєвих навичок. Ці

методи підтримують активне залучення мови до життєдіяльності, тобто учні у процесі спілкування можуть активно засвоювати граматику, збагачувати словниковий запас і формувати здатність до усного та письмового вираження думок.

Аналіз методичної літератури свідчить про те, що використання інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів активно досліджується в працях таких педагогів-методистів, як О. Савченко, Л. Васильєва та інших. Вони підкреслюють, що інтерактивні технології створюють умови для глибшого залучення учнів у навчальний процес, що стимулює розвиток їх мовних навичок. У книгах і методичних посібниках розглядаються наступні методи:

- «Коло ідей», висловлення своїх думок по черзі;
- Рольові ігри, практика діалогічного мовлення;
- Групові дискусії, що формують навички активного слухання і здатності обґрунтовано висловлювати свою думку.

Практичне застосування інтерактивних технологій у початковій діяльності підтверджується позитивними результатами, про які йдеться в роботах багатьох вищезгадуваних педагогів-новаторів, учителів-дослідників та інших.

Зокрема, дослідження Т. Сорочан (як і наше) доводить, що учні, які брали участь у навчанні з використанням інтерактивних форм роботи, демонструють вищий рівень комунікативної компетентності порівняно з тими, хто навчався за традиційними методами. Оскільки ці методи не лише розвивають мовленнєві навички, а й формують соціальні та комунікативні компетенції.

Аналіз емпіричних досліджень підтверджує дослідження того, що інтерактивні технології сприяють покращенню рівня мовної компетентності учнів. Зокрема, було відзначено, що учні, які працюють у групах і мають можливість взаємодіяти, використовують мову більш вільно та природно. Науковці звертають увагу на те, що використання інтерактивних методів

позитивно впливає на підвищення рівня граматичної правильності, розширення словникового запасу та поліпшують загальну мовленнєву культуру учнів.

Інтерактивні технології позитивно впливають на формування комунікативної компетентності за допомогою таких чинників: залучення учнів до активного навчання (стимулює мовну практику в умовах реального спілкування), розвиток навичок співпраці (підвищує ефективність використання мови як засобу комунікації). Відіграє роль створення позитивної атмосфери у класі (учні почуваються вільно, не бояться помилок і відкриті до експериментів з мовою) тощо. Окрім того, набуті знання діти зможуть використовувати в процесі життєдіяльності, вирішувати різноманітні завдання тощо.

С. Романюк зазначає, що демонстрація єдності фонетичної та граматичної системи – є важливим фактором у процесі формування мовної компетентності. Проте для цього необхідно звертати увагу під час підбору відповідних завдань. Також учений обґрунтовує думку про те, що лексичний підхід є пріоритетним у навчальній діяльності учнів початкової школи. Для реалізації такого підходу необхідно використовувати словосполучення, фразеологізми та зв'язні висловлювання.

Л. Мамчур обґрунтовує думку про те, що мовна здатність містить уміння використовувати морфологічні знання (знання частин мови), причому вживати їх відповідно до оточення. Мовець повинен здійснити правильний вибір жанру текстового повідомлення, звернути увагу на умови спілкування. Значення середовища, у якому здійснюється комунікативна акція, колорит спілкування тощо, важко переоцінити [36].

Процес роботи над формуванням мовних звичок в учнів початкової ланки освіти починається вже відразу після того, як дитина прийшла до школи. У наступних класах відбувається процес удосконалення мовних навичок. Можемо спостерігати як дитина розвивається під час мовленнєвої освітньої діяльності.

Формування комунікативної здатності учнів початкової школи допомагають здійснити за допомогою підручників: «Українська мова», «Робочий зошит для занять з української мови» «Зошит для контрольних робіт», а також «Книжка для вчителя».

Основний навчальний матеріал – це підручник, укладений на основі Державного стандарту відповідно до початкової програми. Навчальний зміст його вибудований відповідно до вимог чинної програми, а також містить матеріал, що забезпечує послідовність навчання матеріалу учнями початкової школи.

Л. Гайова та К. Пономарьова пропонують різні види діяльності репродукції почутого чи прочитаного, а також обговорення вивченого. М. Вашуленко, Н. Васильківська, С. Дубовик – робота у парах чи невеличкими групами, робота над творчими здібностями. М. Захарійчук пропонує роботу в парх, роботу в групах, обрати завдання і виконати його, словникова робота, театральна робота тощо.

М. Захарійчук, пропонує такі завдання, що підсилюють та увиразнюють мовленнєву та соціокультурну змістову лінію, сприяють засвоєнню, звертає увагу на використання правил мовленнєвого етикету. Словникова робота (лексичний підхід – у пріоритеті), протягом року школярі відпрацьовують словниковий матеріал. У підручнику чітко розмежований теоретичний і практичний матеріал, це полегшує роботу вчителя і дітей.

Аналіз підручників «Українська мова» довів, що вони містять невелику кількість інтерактивних завдань (це робота в парах або групах, театралізовані завдання, вправи творчого характеру). Це означає, що інтерактивні завдання є несистематичними, можуть виконуватися за бажанням.

Ю. Кобюк розробила методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій. Проте ці рекомендації загального плану і не мають практичної цінності для учнів початкової школи.

С. Лупенко-Ковтун запропонувала врахування психологічної мотивації. Також вона рекомендує мотивувати дітей до організації роботи групами у

спеціально підготовлених приміщеннях; уважного вислуховування всіх учасників навчального процесу тощо.

М. Томашевська пропонує звертати увагу на систематичність – системне застосування; вибірковість – уважно ставитися до вибору потрібного методу.

Для активної взаємодії Ю. Бондар пропонує використовувати творчі завдання. Серед нестандартних уроків віддає перевагу таким інтерактивним формам роботи: уроки творчого пошуку, уроки-екскурсії, уроки-диспути, концерти, інсценізації, змагання, ігри тощо.

Отже, аналіз навчально-методичної літератури показує, що інтерактивні технології є дієвим інструментом у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. Вони дозволяють зробити навчання цікавішим та ефективнішим, сприяють не лише засвоєнню традиційних знань, але й розвитку компетенцій, необхідних для успішного навчання, спілкування в майбутньому та реалізації життєвих цілей. Уроки з використанням інтерактивних технологій, зокрема заняття з української мови, мають стимулювати учнів, розвивають уміння обґрунтовувати свою думку, утримувати свою позицію.

Висновки до 1 розділу

Молодший шкільний вік – надзвичайно важливий етап у житті дитини. Саме від цього періоду залежить наскільки учні відчуватимуть себе впевнено в життєвій діяльності. Вони мають учитися управляти своїми емоціями, обстоювати свою позицію, бути кмітливими, винахідливими, цілеспрямованими, уміти налагоджувати стосунки з близькими людьми і однокласниками, учителями та іншими. Без формування мовної компетентності розвиток вищезазначених навичок неможливий. Адже учень початкової школи повинен перш за все опановувати мистецтво комунікації.

У процесі формування комунікативної компетентності слід враховувати багато факторів, особливо уважно слід ставитися до психологічних та вікових особливостей дітей початкової школи. Діти потребують таких форм та методів, що зможуть їх зацікавити та втримати їхню увагу протягом певного періоду. Не всі інтерактивні технології підходять для роботи з дітьми. Потрібно враховувати їхні психологічні, індивідуальні та вікові особливості.

Аналіз навчально-методичної літератури показує, що інтерактивні технології є позитивним фактором у процесі формування комунікативної компетентності учнів молодших класів. Вони дозволяють зробити навчання цікавішим та ефективнішим, сприяють розвитку компетенцій, необхідних для успішного навчання, спілкування та соціалізації.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДРУГОКЛАСНИКІВ В АСПЕКТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Стан роботи з формування мовленнєвої компетентності в шкільній практиці

2-Б клас був набраний влітку 2023 року. Починаючи з 1 вересня 2023 року, учні вчилися за рекомендованою шкільною програмою. Освітній план цієї програми було розроблено з урахуванням Базового навчального плану для закладів загальної середньої освіти, які працюють українською мовою, та вимог Державного стандарту.

Програма, складена для учнів початкової школи, відповідає положенням Закону України «Про освіту» та закону «Про повну загальну середню освіту». Вона ґрунтується на Державному стандарті початкової освіти. Державний стандарт є затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688.

Також у програмі враховані розпорядження уряду щодо реалізації реформи освіти «Нова українська школа», зокрема: документ № 988-р від 14 грудня 2016 року. Документ затверджує концепцію реформування середньої освіти до 2029 року; наказ № 903-р від 13 грудня 2017 року, щодо визначення плану заходів щодо впровадження реформи «Нова українська школа» на 2017–2029 роки.

До того ж опрацьовано накази Міністерства освіти і науки України: № 1319 від 2 листопада 2016 року про організацію всеукраїнського експерименту з впровадження компетентнісного підходу наказ № 1021 від 13 липня 2017 року. Наказ № 1171 від 14 серпня 2017 року про завершення

першого етапу експерименту щодо компетентнісного підходу в навчанні. Документи № 1272 та № 1273 від 8 жовтня 2019 року, якими були обґрунтовані типові навчальні програми для 1–2 та відповідно 3–4 учнівських класів середніх навчальних закладів.

Поставлені завдання мовної галузі, зокрема української мови та літератури, реалізуються через предмети «Українська мова» та «Я пізнаю світ». Зміст початкової освіти визначається відповідно до основ дидактичного моделювання навчального матеріалу.

Інтерактивні методи навчання та розвиток критичного мислення, що передбачають роботу у парах і групах, є такими, як «асоціативний куш», «алфавіт», «синтез думок», «великі і малі запитання» тощо. Також практикуються рольові ігри, дискусії («прес», «обери позицію», «ток-шоу»), упроваджується проєктна діяльність та інші форми..

STEM-освіта, що передбачає проблемно орієнтоване навчання з акцентом на самостійні відкриття та вирішення творчо-винахідницьких завдань за методикою Г. Альтшулера.

Технологія раціонального читання, що формує вміння читати з розумінням, викладати свої думки усно й письмово, розвивати критичне мислення, логіку та здатність швидко обробляти великі обсяги інформації. Використовуються такі методи, як-от «головні слова», «обґрунтуй свою думку», «подискутуй».

Методи повного засвоєння матеріалу, які базуються на таксономії Б. Блума, концепції П. Гальперіна та методиці повторень через часові проміжки Г. Еббінгауза.

Підходи до збагачення освітнього процесу, спрямовані на розвиток у дітей мотивації, творчих здібностей та інтелектуальних умінь, що базується на триєдиній моделі збагачення освітнього середовища, запропонованій Дж. Рензулі.

Модельна навчальна програма для другого класу містить перелік необхідних навчальних матеріалів і складається з кількох компонентів. У ній

розкриті основні ідеї, тематичні блоки, потижневі завдання, очікувані результати, освітні галузі з конкретними результатами навчання, форми організації навчальної діяльності, а також перелік підручників та календарне планування.

Програма ґрунтується на потижневому плануванні навчального процесу, що передбачає визначення блоків на тиждень і досягнення виокремлених результатів. Вона спрямована на впровадження компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів у взаємозв'язку з іншими педагогічними методиками та формами роботи, а також системним, творчим і проблемним підходами.

Завдання та вправи розроблені так, щоб допомогти дитині досягти поставлених результатів навчання. Основу такого навчання становить інтеграція знань, що дозволяє формувати у дітей цілісне уявлення про світ природи, людей і суспільство тощо. Фахівці стверджують, що в XXI столітті ми не може викладати окремо один від одного, оскільки так ми порушуємо всесвітній устрій. З огляду на ідеї К. Ушинського та В. Сухомлинського до нас приходить розуміння інтегрованості (залученості) усіх предметів у спільний освітній простір в аспекті впровадження ідей «Нової української школи». Інтегроване навчання допомагає побачити світ у єдиному вигляді і краще інтегруватись у суспільство та його життєдіяльність.

Педагогиня Соломія Ілляш доводить, що упровадження інтегрованого підходу в освітній діяльності, зокрема молодших школярів, створює необхідні умови для виявлення креативності учасників навчального процесу.

Для підтримки педагогів у програмі передбачено методичні рекомендації та аудіоматеріали (звукові додатки), що допомагають створити позитивну навчальну атмосферу, сприяють формуванню загальнолюдських цінностей.

Освітній процес організовано із застосуванням додаткових навчальних матеріалів, таких як зошити з друкованою основою та зошити для домашніх завдань.

У зошитах використовуються творчі завдання, що містять різноманітні письмові вправи (наприклад, учням пропонується доповнити слова або словосполучення, вставити пропущені літери, розділові знаки чи сполучники, а також виділити частини слова тощо).

Зошити для домашніх завдань використовують різнопланові завдання, наприклад:

- Відгадування загадок із записом відповіді;
- Тестування;
- Читання текстів і робота над їхнім змістом;
- Розбір слів за будовою;
- Розгадування кросвордів;
- Пошук спільнокореневих слів;
- Відтворення діалогів;
- Пошук слів у запропонованих конструкціях.

Зошити з друкованою основою забезпечують розвиток писемного та усного мовлення. Вони містять алгоритми виконання завдань, що спрощують роботу на заняттях з української мови:

- Заповнення пропусків в уривках текстів;
- Увідповіднення;
- Унаочнення отриманих результатів;
- Створення таблиць;
- Виконання вправ на уважність;
- Виправлення помилок у текстах і їх редагування;
- Складання запитань;
- Відновлення текстів;
- Робота із скороговками.

Також зошити спрямовані на розвиток самостійної діяльності дитини: навичок пошуку інформації у текстах, аналіз слів, словосполучень та речень, визначення послідовності слів або речень у тексті, творчі завдання на

створення діалогів тощо. Усе це допомагає учням засвоювати навчальний матеріал і розвивати творчо-мовленнєві вміння.

Згідно із навчальним планом початкової школи та відповідно до мети і завдань, нами було спроектоване експериментальне дослідження.

Аналіз стану освітньої діяльності мав на меті *констатувальний етап* дослідження проблеми нашого дослідження. Він передбачав аналіз стану навчальної діяльності над процесом формування мовних навичок на момент початку експерименту.

Для детального вивчення стану навчання та виховання було створено спеціальну анкету для педагогів та батьків учнів. Проведений аналіз результатів анкетування допоміг оцінити рівень розуміння поняття комунікативної компетентності як серед педагогів, так і серед батьків.

Опитування вчителів початкової школи показало, що вони розуміють мовленнєву здатність учнів молодших класів як можливість використання мови для ефективного спілкування, вміння правильно й чітко висловлювати думки. А також можливість реалізовувати отримані знання на практиці. Учителі звернули увагу на важливості заохочення дітей до вдосконалення мовленнєвих навичок, розвитку здатності сприймати рідну мову як інструмент комунікації та об'єкт пізнання.

Як зазначалося вище, на думку педагогів, ефективними підходами для розвитку мовленнєвої компетентності учнів є активне і систематичне використання інтерактивних методів і технологій.

- впровадження елементів STEM-освіти;
- розвиток навичок раціонального читання;
- засвоєння навчальних одиниць через практичні завдання, пов'язані з життям;
- застосування театралізованих ігор, робота з діалогами та створення креативних висловлювань;
- розвиток навичок конструювання діалогів і постановки запитань із логічними відповідями.

Однак, як зазначають вчителі, для молодших школярів найбільш складними є такі види письмових завдань: написання переказів; творів-роздумів на певну тему; формулювання власних висловлювань; виконання різнопланових завдань творчого характеру тощо.

Аналіз анкетування також дозволив виокремити завдання, що вчителі рекомендують для формування мовленнєвої компетентності учнів другого класу. Завдання є такі: складання власних висловлювань, вивчення віршів; створення колективних творів, казок чи розповідей; використання тестових завдань; організація виконання завдань у групах; самостійна робота, особливо під час рефлексії наприкінці уроку.

В анкеті було запропоновано питання *«Яка послідовність вправ для формуванню мовленнєвої компетентності учнів, на Вашу думку є ефективною?»* (потрібно було пронумерувати запропоновані моделі завдань на роботу з конструюванням речень, редагуванням слів, творчим висловленням тощо (додаток Б).

Серед опитаних педагогів 73% учителів відповіли, що вважають починати потрібно з вправ на спостереження; продовжувати вправами на переформатування речень. Наступні завдання – на аналіз слів та речень; передостанніми – на роботу з лексичним матеріалом; останні завдання – на написання творчої роботи.

Натомість 27 % думають дещо інакше: спочатку пропонують виконувати вправи на спостереження (тут учителі виявили одностайність); другими – лексична робота (вправлятися зі словами). Третіми –аналізувати слова і речення; четвертими – на створення власного контенту (тут думки вчителів збігаються)

На питання *«Чи правильне, на Вашу думку, твердження, що систематичні вправи з читання сприяють покращенню якості письмових робіт?»* (додаток Б) учасники анкетування відповіли ствердно. Запропонували багато цікавих вправ, зокрема конкурс на кращого читача

тижня, конкурс на кращий аналіз тексту, завдання на вибір (дописати, створити власне, додумати кінцівку) тощо.

На питання *«Мовна компетентність: які труднощі формування та способи їх подолання?»* (додаток Б) були наступні відповіді: висловити свою думку рідною мовою (усно і письмово), недостатній словниковий запас, невміння побудувати речення, неправильний порядок слів у реченні, вживання тавтологій, плеоназмів. Зазначені причини: дитина і батьки спілкуються російською мовою, мало читають, більшість часу проводять з мобільними пристроями, комп'ютерами, захоплюються відеоіграми тощо.

Для успішного проведення занять з української мови другокласників учителі порекомендували наступну тематику: національна («Моя країна»), природознавча «Я досліджую світ («Моя земля – земля моїх батьків та моєї родини»», освітня (твори про школу, шкільних друзів), повсякденна («Моє дозвілля»), мотиваційна («П'ять кроків до успіху»).

На питання *«Чи здатні систематичні вправи з читання покращити письмове мовлення молодших школярів?»* (додаток Б) учасники анкетування відповіли стверджувально та запропонували приділяти систематичним вправам з читання більше часу.

Після проведення анкетування батьків учнів 2-Б класу, ми дізналися, що 52 % батьків не намагаються комунікувати з родиною рідною мовою, 38 % тільки інколи розмовляють українською, 10% зовсім ні. 74% вважає, що в школі дитина зобов'язана говорити рідною мовою, 16% не погоджуються з цим твердженням, 10 % говорять що не бачать різниці, якою мовою спілкуватися. 76% за українську мову у повсякденному спілкуванні, 13% не погоджуються з цим твердженням, а 11% різниці не бачить, якої буде мова спілкування. 70% допомагають по можливості із виконанням завдань з української мови, 15 % робить це інколи, 15% через брак часу не можуть допомогти.

Також для повторення та узагальнення матеріалу стосовно формування комунікативних навичок, батьки просять педагогів розучувати національні

ігри та пісні. У тому числі фольклорного спрямування, переказувати рідною мовою, складати історії, власні розповіді, казки, оповідки українською мовою тощо.

Треба зазначити, що подібні опитування батьків дітей молодшого шкільного віку проводились і раніше. В умовах воєнного стану українські громадяни почали частіше спілкуватися державною мовою. На сьогодні більшість сімей (74%) вважають, що освітній процес має впроваджуватися лише українською. Припускаємо, що до уведення воєнного стану такий відсоток був значно меншим. Отже, рівень зацікавленості формування комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку серед батьків в умовах сьогодення є набагато вищим. Учителі теж приділяють цьому питанню достатню увагу, серед опитаних педагогів вважається майже всі погоджуються з думкою, що лише систематична робота над формуванням комунікативної компетентності може дати хороші результати.

2.2. Вимірювання показників сформованості мовленнєвих умінь в учнів другого класу на констатувальному етапі дослідження

Рецепція науково-методичної літератури щодо питання процесу формування мовної компетентності учнів початкової школи на уроках мовної галузі дозволила запропонувати припущення щодо підвищення ефективності формування мовних навичок шляхом використання інтерактивних завдань на заняттях.

Констатувальний етап дослідження передбачав визначення рівня сформованості мовленнєвих умінь на момент початку експерименту. Як зазначалося, дослідження проводилося на базі Чернігівської гімназії № 34 міста Чернігова. В експерименті взяли участь 54 учні (2-А та 2-Б класи).

Оскільки для проведення експерименту потрібно було окреслення критеріїв та рівнів, нами були розроблені відповідні ознаки рівня мовних навичок, що відповідають чинній програмі:

- 1) наявність знань про словотвір, морфологію, елементи синтаксису, текст тощо.
- 2) уміння висловлюватися, озвучувати свої пропозиції, аргументувати думку;
- 3) уміння брати участь у письмовій та усній взаємодії;
- 4) готовність здійснювати комунікацію в різноманітних життєвих ситуаціях.

Показники сформованості мовних навичок передбачали наступні критерії:

- 1) знання частин слова і споріднених слів, способів словотворення, частин мови, речень, їхніх видів та членів речення, тексту, типів мовлення тощо;
- 2) на основі власного життєвого досвіду уміти репрезентувати власні тексти, творчі доробки тощо;
- 3) практичне оволодіння діалогічною та монологічною формами мовлення, вміння переказувати, відтворювати інформацію, вміти проводити самооцінювання;
- 4) уміння бути уважним, ініціативним, критично мислити, здатність комунікувати тощо.

Рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів були такими:

1. *Початковий рівень.* Учні другого класу мають базові уявлення про структуру слова, способи його творення, частини мови, речення і особливості текстів. Такі школярі не вміють переказати прочитане, писати диктанти, списувати тексти чи аналізувати написане. Вони зазвичай безініціативні, хаотично відтворюють матеріал, неуважні, мають труднощі у керуванні емоціями та співпраці з іншими.
2. *Середній рівень.* Діти мають невеликий обсяг знань про структуру слова, способи словотворення, частини мови, типи речень і особливості текстів. Вони можуть із зовнішньою допомогою створювати короткі усні й письмові

висловлювання. Учні роблять багато помилок під час диктантів або списування текстів. Вони демонструють деяку активність, але можуть бути неуважними чи занадто емоційними. Іноді (за бажанням) готові співпрацювати з іншими.

3. *Достатній рівень.* Учні досить добре розуміють основи будови слова, словотворення, граматичні категорії, види речень та текстові особливості. Вони здатні створювати невеликі усні й письмові висловлювання, сприймати основну інформацію, брати участь у діалозі та переказувати прочитане. Такі школярі можуть писати диктанти на високому рівні та списувати тексти, а також частково аналізувати й коментувати написане. Вони виявляють ініціативу, уважність, творчий підхід і вміють активно співпрацювати з однокласниками.

4. *Високий рівень.* Учні володіють на високому рівні знаннями про частини слова, способи їх утворення, частини мови, типи речень і структуру текстів. Вони вільно створюють усні та письмові висловлювання різної тематики, ґрунтуючись на власному досвіді. Такі діти вміють проводити рефлексію. В учнів цього рівня розвинені емоційна стійкість, навички співпраці з однокласниками, ініціативність, уважність, креативність, критичне мислення, тобто соціальна складова.

Під час перевірки другокласників було використано різноманітні завдання: увідповіднити рядки із зазначенням частин мови, перевірити, чи правильно написані слова, знайти спільнокореневі слова, творчі завдання тощо (додаток В).

Результати виконання завдань учнями 2-А та 2-В класу гімназії № 34 м. Чернігова наведені у відсотковому відношенні (від кількості респондентів) на рис. 2.2.1. Отже, було виявлено, що 15% мало високий рівень сформованості мовленнєвої компетентності на уроках української мови, 45% – достатній рівень, 21% – середній рівень, 19% – початковий рівень.

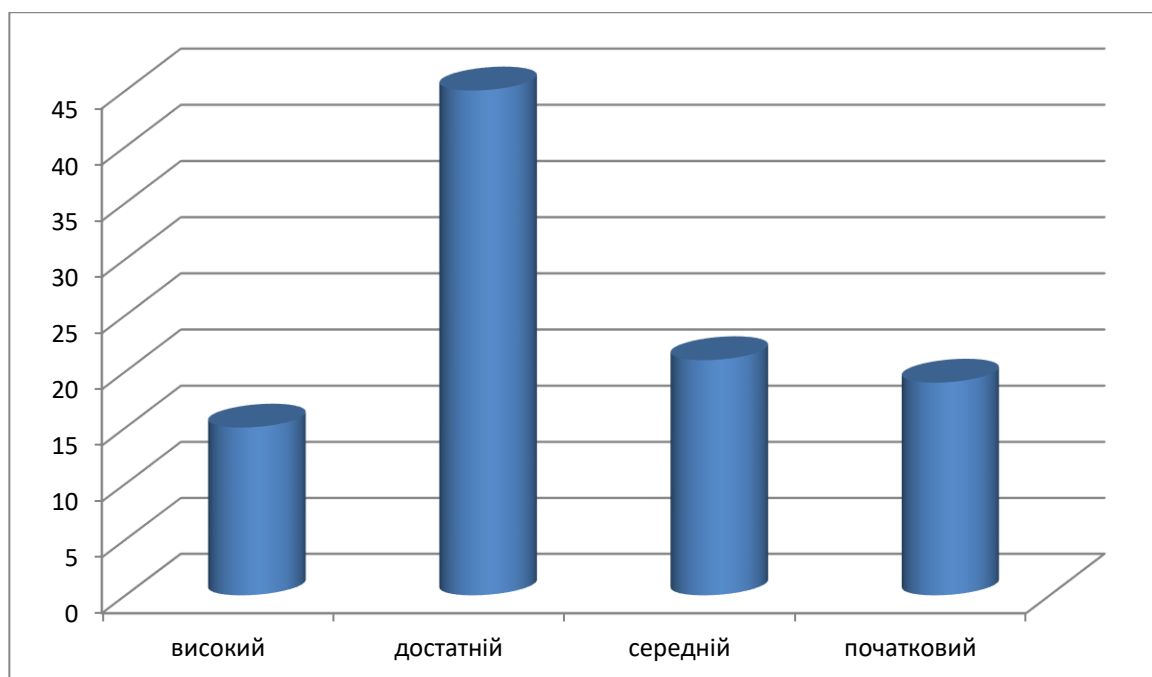

Рис. 2.2.1. Рівні сформованості мовленнєвих умінь другокласників на уроках української мови

Таким чином, на момент виконання завдань учні других класів мали невеликий відсоток високого рівня (15%), хороший відсоток достатнього рівня (45%), і великий відсоток учнів з початковим рівнем (19%), що свідчить про недостатній рівень сформованості комунікативних умінь великої частини учнівського колективу.

2.3. Методика формування мовленнєвої компетентності другокласників засобами інтерактивного навчання на уроках української мови та ефективність її застосування

На основі вищезазначених теоретичних положень, проаналізованих досліджень було розроблено методику формування мовної навички за допомогою упровадження інтерактивних вправ на заняттях з української мови.

Інтерактивні технології були задіяні серед учнів початкової ланки (2-Б клас) гімназії № 34 м. Чернігова.

Другокласники цього класу склали експериментальну групу, яка містила 27 осіб (серед цієї групи систематично, протягом двох тижнів впроваджувались інтерактивні технології). Нагадаємо, що контрольна група представлена учнями других класів становила теж 27 осіб.

Оскільки перед початком експерименту було проаналізовано методичне забезпечення та програмна відповідність, ми звертали увагу на наступні принципи.

- принцип взаємозв'язку навчання і розвитку, оскільки метою було дослідження розвитку;
- принцип гармонійного поєднання різних методів роботи, які допомагають ефективно працювати;
- принцип послідовності передбачає (поступ від простого до складного);
- принцип доступності ;
- принцип усвідомленості – розуміння завдань та мети проведених видів роботи;
- принцип життєвої необхідності у засвоєнні знань (упровадження в життя важливих навичок).

Було враховано наступні вимоги для розробки авторської методики щодо формування мовних навичок.

- врахування вікових особливостей другокласників;
- поваго до особистості, надання часового простору для виконання певних завдань;
- добір інтерактивних вправ;
- рефлексія наприкінці уроку або заняття;
- повторення вивченого.

Згідно з вищезазначеними чинниками було сформовано систему вправ та завдань:

1. «Хто це? Що це?» (метод колективно-групового підходу)

Назвати слово за його описом.

Попід ліжко у куточок. покотивсь м'який клубочок. Та з'явилися очки,
ротик, не клубочок це, а ...

Рідна, лагідна, найдорожча – хто?

Світле, коротке, пряме –

Жовте, приязне, ласкаве –

2. «Добери синоніми» (метод колективно-групового підходу)

Сонячний –

Натхненний –

Ласкавий –

Красивий –

3. «Хто швидше» (колективно-груповий метод)

Зі слів кожного рядка скласти речення (закінчення змінюються, слова можна додавати)

Ласкаво, гріє, жовте, у, веселить.

День, у, мисливець, дівчина.

4. «Шаради» (технологія колективно-групового навчання)

З перших складів слів скласти нові слова.

Десантник, речі, восени – дерево

Динозавр, тисячолістник, напірник – дитина

Мала, липа, нарада – малина

4. «Кросворд» (колективно-груповий підхід)

1) Тварина з великими рогами.

2) Це тварини-будівельники.

3) Парнокопитна домашня тварина чоловічого роду.

4) Як звати тваринку-лікаря, що працює в лісі?

1. На дереві зеленим висить,

А червоним падає. (Яблуко)

2. Жовте, соковите,

На деревинку одіте. (Абрикос)

3. Розцвіло біле,

А росло зелене,
А коли дозріло,
То почервоніло. (Вишня)

5. «Загублена буква» (колективно-груповий підхід).

Вставити букви, скласти з цими словами речення.

З...елень, їжач...к, д..рево, пр...бирати, м...аленький, к...лина, к..ра, ба...агий,
с...реда, в...шня, п..ле, та...о.

6. «Плутанина» (колективно-груповий підхід)

Розташуй по порядку

ко/неч/со – сонечко

ше/ко/ня – кошеня

ле/ня/ве – левеня

7. «Чарівний ланцюжок» (колективно-групове навчання).

Слова загубилися

Зималіт, моторобот, крилагом.

Ці завдання придумані для розвитку логічного та критичного мислення.

Це сприяє розвитку фантазії й уяви, прагненню досягати мети.

Наступні ігрові етапи варто проводити з дітьми, поділеними на невеличкі групи.

1. «Групування слів» (колективно-групове навчання).

Придумайте речення з поданими словами

Кошеня, верба, портфель –

Ялина, сестра, ручка –

Риба, корабель, яблуна –

Каштан, школа, сонце –

2. «Журналіст» (колективно-групова технологія).

Проведи свою програму, вислови свою позицію, обґрунтуй її, потім надай слово іншим, постав запитання.

1) Пофантазуй і підбери до поданих слів «донечка», «квіточка», «ластівка» прикметник, що доречно вживати з поданими іменниками. Перемагає той, хто придумав більше означень

2) Закінчи речення.

Слово не горобець...

Слово до слова..

3. *«Мій проєкт» (метод кооперативного підходу).*

Учасники проєктної роботи отримують групові завдання і аналізує її з усебічно. Потім діти роблять свій звіт і демонструють малюнки.

Вправи на закріплення знань: знайдіть корінь

1 група

Ліс, лісок, лісочок, лісовий, лісовик.

2 група

Дім, домовик, побудований, домовитий

3 група

Сонце, сонячний, підсоння, соняшник.

4 група

Рука, ручний, заручник, рушниця

Друге завдання:

Назвіть рядки зі спільнокореневими словами:

1) Рука, ручний, рушник.

2) Казка, казати, розказувати.

3) пляшка, робот, робототехніка.

4) мода, модний, модник.

3. *«Незакінчене речення» (колективно-групового навчання).*

Продовжіть думку

Тепер я знаю.....

Для мене було корисним...

Мені сподобалось...

Мені не зрозуміло...

Доцільним є використання цього виду роботи на етапі підбиття підсумків уроку, оскільки його упровадження допомагає розвитку дитини.

4. *«Метод прес» (метод колективно-груповий).*

Знайди зайве слово обґрунтуй свій вибір.

- А) Сербія, Болгарія, Чернігів, Швейцарія;
- Б) Полтава, Одеса, Вінниця, Франція, Лондон;
- В) Олег, Петро, Ганна, Зіновій;
- Г) Дніпро, Ігор, Інгулець, Десна;

Під час проведення занять з української мови було використано вправи «крісло героя», «склади казку», «що таке ланцюжок» та «журналіст». «Крісло героя» проведено як елемент основного етапу уроку.

Під час уроків діти писали творчі диктанти, із задоволенням виконували вправу «фотоапарат», запам'ятовували текст на фото з реченнями, а потім його відтворювали (можна було використовувати творчий підхід). «Кольорові записнички» сприяють розвитку кольорових асоціацій, вправу «моя емоція», дитина вибирала із певного переліку ту емоцію, яку він пережив, це допомагало висловитись та передати свій емоційний стан.

Наступним етапом стало проведення зрізу знань. Вона визначила підвищення рівня ефективності проведення занять з використанням інтерактивних засобів навчання.

Перша вправа – «Павутинка». Або завдання на асоціацію – підберіть схоже слово за допомогою асоціацій:

- Музика –
- Слово –
- Батьківщина –
- Морозиво –
- Сніжок –
- Ялиночка –
- Пінгвін –
- Небо –

Клас –

Стілець –

Ноутбук –

Дім –

Сонце –

Ромашка –

Море –

Успіх –

Щастя –

Літо –

Казка –

Було запропоновано скласти висловлення про улюблене місце, де вам (учням) приємно проводити час. Потрібно було врахувати, що є підказки і речення повинні бути зв'язаними логічно між собою.

Кожне попереднє речення повинно продовжувати кожне наступне. Такими словами були: сонце, природа, квіти, друзі, море, усмішки, відпочинок, пляж, купальний костюм.

Використання метода «мозковий штурм» розкривало чинники питання «Українська – найкрасивіша мова у світі». Результату цього етапу експерименту наведені у відсотковому відношенні (від кількості респондентів) на рис. 2.3.1.

Отже, було виявлено, 33,6% учнів від загальної кількості мало високий рівень, 28,6% - достатній рівень, 25, 8% - середній рівень, 12 % початковий рівень.

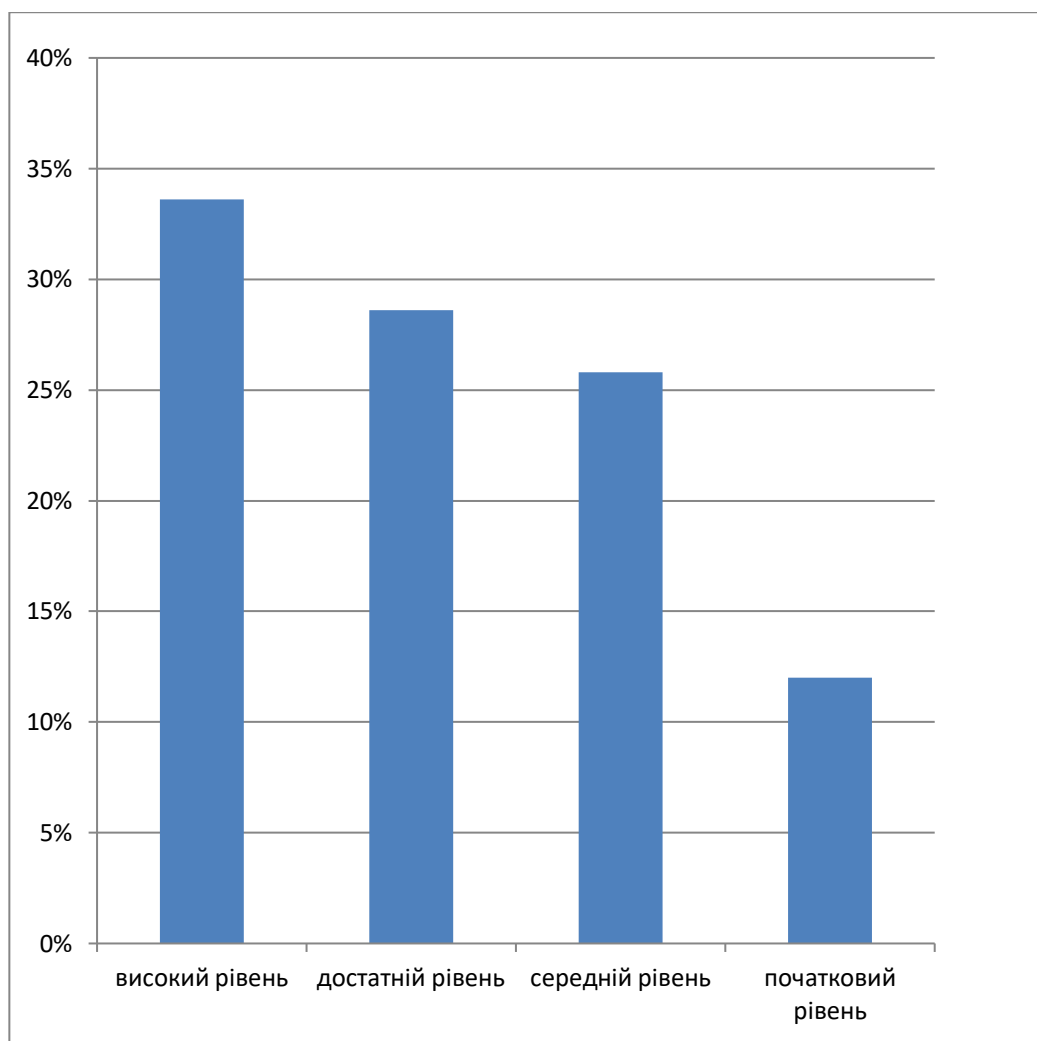

Рис. 2.3.1. Рівні сформованості мовної компетентності учнів 2-Б класу

Таким чином, на момент виконання завдань учні експериментального 2-Б класу мали 33,6% - високий рівень, 28,6% - достатній рівень, 25,8% - середній рівень, 12% - початковий рівень. Тобто бачимо покращення показників, особливо промовистим є підвищення високого рівня.

Водночас був проведений експеримент з іншою групою (2-А класу), учні якого не займалися за методикою інтерактивного навчання. Після проведення зрізу знань результати сформованості комунікативних навичок цього класу наведені на рис. 2.3.2. наступні: 17% учнів має високий, 38% - достатній, 27% – середній, 18% – початковий.

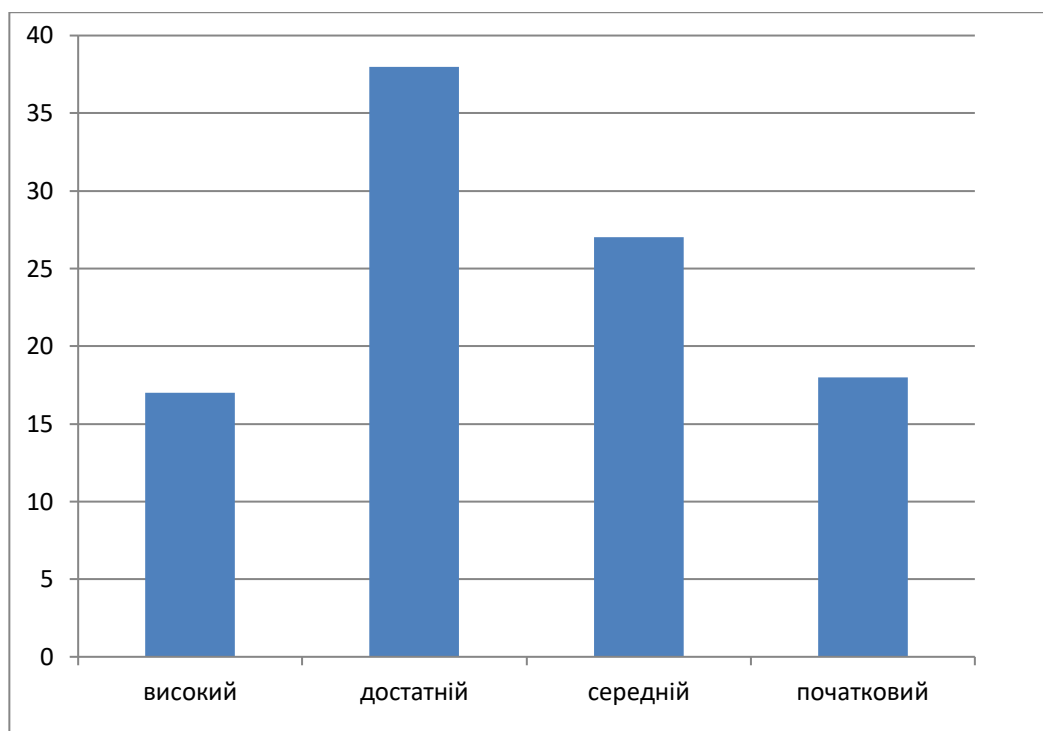

Рис. 2.3.2. Рівні сформованості мовної компетентності учнів 2-А класу

Отже, 17% учнів має високий рівень (це на 16,6% менше, ніж у 2-Б класі), 38% - достатній (майже на 10% вище, ніж у 2-Б), 27% – середній (показник середнього рівня майже тотожний), 18% – низький (на 6% вище, ніж у 2-Б).

Тобто показники є в середньому кращими, ніж під час констатувального етапу, але нижчими за результати в іншому (експериментальному) класі.

Результати зіставлення сформованості комунікативних навичок 2-А і 2-Б класів наведені на рис. 2.3.3.

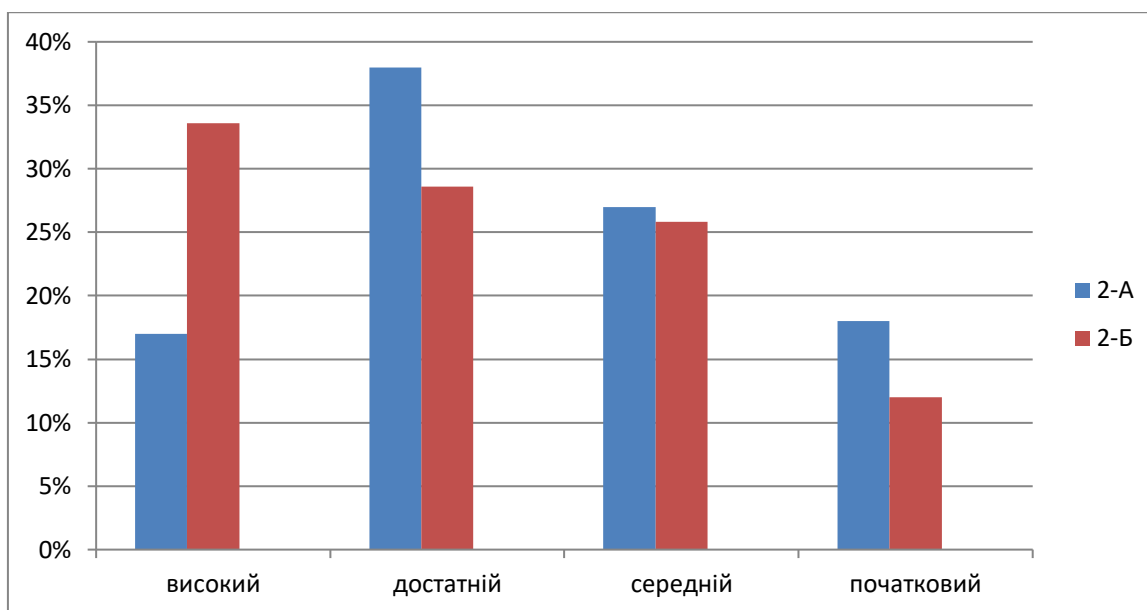

Рис.2.3.3. Діаграма-зіставлення показників 2-А і 2-Б класів

Діаграма 2.3.3. вказує на те, що діти 2-А класу покращили свій результат, але все одно рівень сформованості мовних навичок є невисоким у зіставленні з експериментальною групою, де високий рівень має на 16,6 % учнів більше, а початковий на 6% менше.

Таблиця 2.3.4. та рис. 2.3.4 є виявленням розбіжності між рівнями комунікативних навичок другокласників (2-А і 2-Б)

Таблиця 2.3.4

Зіставлення рівней сформованості мовної компетентності другокласників

	Кількість учнів	Рівень сформованості мовленнєвих умінь %			
		Високий	Достатній	Середній	Початковий
Контрольний	54	25	34	26	15
Констатувальний	54	15	45	21	19

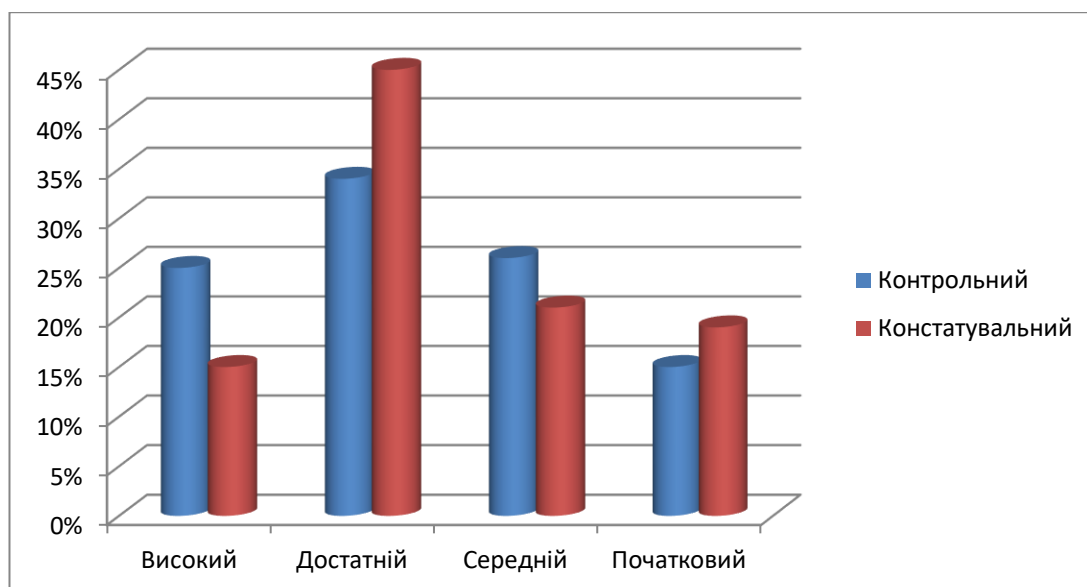

Рис. 2.3.4. Рівні сформованості мовленнєвих умінь учнів других класів (середній показник)

Ця таблиця і діаграма вказують на те, що учні після впровадження інтерактивних технологій мають вищі показники мовних навичок. У середньому на контрольному етапі експерименту високий рівень сформованості мовленнєвих умінь має на 10% більше, ніж на констатувальному. Достатній рівень нижче на 9% на останньому етапі (це пояснюється нетривалим періодом формувального етапу експерименту). Середній рівень вищий на 5%, на контрольному етапі, у порівнянні з констатувальним, і початковий рівень менше на 4% відповідно.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження ми побачили, що використання інтерактивних форм та методів роботи допомагає учням вільно висловлюватися українською мовою. Сприяє підвищенню інтересу до навчання, активно пізнавати, за умови встановлення доброзичливих відносин як всередині учнівського колективу, так і між дітьми і дорослими. З огляду на вищезазначене, можна сказати, що вищезазначені методи роботи сприяють розвитку комунікативних здібностей дітей.

Висновки до 2 розділу

Аналіз теоретичних основ розвитку мовленнєвої компетентності учнів другого класу за допомогою інтерактивних форм та методів роботи став базою для організації педагогічного експерименту. Експериментальна робота проводилася на базі гімназії № 34 м. Чернігова серед учнів других класів у кілька етапів: *констатувальний, формувальний і контрольний*. Загалом дослідження охопило 54 учня, учителів, батьків учнів вищезазначеного закладу.

Для глибшого аналізу стану мовленнєвої компетентності в освітньому процесі цього закладу було проведено опитування серед 34 педагогів і батьків. Аналіз отриманих даних дав змогу оцінити рівень розуміння мовленнєвої компетентності як учителями, так і батьками, а також звернути увагу на несистематичний рівень використання інтерактивних технологій у навчанні (на це вплинув і воєнний стан: повітряні тривоги, інші причини тощо).

Метою констатувального етапу було визначення початкового рівня сформованості мовленнєвих умінь другокласників. Проведений аналіз показав, що лише 15% учнів демонстрували високий рівень мовленнєвої компетентності, 45% – достатній, 21% – середній, а 19% – початковий рівень.

На формувальному етапі було впроваджено інтерактивні методики для розвитку мовленнєвих навичок школярів. У межах експерименту було розроблено методику (тобто систему упровадження різноманітних інтерактивних вправ). Вона базувалася на використанні інтерактивних хавдань, спрямованих на підвищення рівня мовленнєвої компетентності.

Контрольний етап мав на меті перевірити ефективність запропонованої методики. Результати аналізу знань учнів після впровадження інтерактивних технологій свідчать про значне підвищення рівня мовленнєвої компетентності. Зокрема, 33,6% учнів досягли високого рівня, 28,6% – достатнього, 25,8% – середнього, а лише 12% залишилися на початковому рівні.

Тоді коли після проведення зрізу знань результати сформованості комунікативних навичок контрольної групи (2-А) наступні: 17% учнів має високий рівень (це на 16,6% менше, ніж у 2-Б класі), 38% - достатній (майже на 10% вище, ніж у 2-Б), 27% – середній (показник середнього рівня майже тотожний), 18% – низький (на 6% вище, ніж у 2-Б).

Тобто показники є в середньому кращими, ніж під час констатувального етапу, але нижчими за результати в іншому (експериментальному) класі.

Отримані статистичні дані демонструють підтвердження думки визначних вітчизняних педагогів, педагогів-практиків щодо ефективності застосованої методики. Було помітно значне покращення мовленнєвих навичок учнів експериментальної групи порівняно з контрольною.

ВИСНОВКИ

Становлення соціальних компетенцій у школярів лише починається, і їхнє формування є непростим завданням. В умовах воєнного стану формування комунікативної навички набуває нових форм. Треба усвідомлювати, що впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес є основою для подальшого розвитку комунікаційної компетентності сучасних школярів. Ця тема є надзвичайно важливою і актуальною сьогодні, бо від уміння комунікувати залежить подальший успіх дитини. Таким чином, на основі проведеного дослідження відповідно до поставлених завдань нами було зроблено наступні висновки:

1. Аналіз педагогічної та методичної літератури з проблеми формування мовленнєвої компетентності учнів другого класу із використанням інтерактивних методів на уроках української мови виокремив сутність поняття *«мовленнєва компетентність»*. Також рецепція критики вищезазначених авторів довела, що інтерактивні технології є дієвим інструментом у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкових класів і є на часі. Вони дозволяють урізноманітнити заняття, сприяють розвитку компетенцій (окрім засвоєння необхідних знань), необхідних для успішного навчання. Проте, незважаючи на актуальність, інтерактивні методи не є розробленими на достатньому рівні та потребують подальшого вивчення, дослідження та популяризації, зокрема в умовах упровадження ідей Нової української школи.

2. Інтерактивні технології досліджуються науковцями вже досить тривалий час. Теоретичні аспекти розроблені у працях багатьох дослідників. Розробка новітніх ідей, зокрема використання елементів інтерактивних методів наявна в роботах В. Сухомлинського, творчості відомих педагогів другої половини ХХ століття. Деякі дослідники поділяють технології на групи (за О. Пошетун та Л. Пироженко). З огляду на вищезазначені класифікації, можна припустити, що особливою увагою та популярністю користуються

«метод прес», «коло ідей», рольові ігри, «асоціативний куш», «журналіст», «павутинка», «фішбоун» тощо. Проте, як наголошують дослідники не варто використовувати забагато завдань на одному уроці (потрібно 1-2 інтерактивні вправи).

Отже, характерними ознаками інтерактивного навчання є: використання діалогу. Також важлива взаємодія, опора на учнівський досвід. Відчуття незавершеності навчання мотивує учнів. Потрібно формувати ситуацію відсутності визначеного кимось або особисто рішення. Також надзвичайно важливим є швидкий зворотний зв'язок тощо.

3. У рамках дослідження проведено аналіз стану роботи щодо розвитку комунікативної компетентності у другокласників на базі гімназії № 34 м. Чернігова. Опитування педагогів закладу та батьків учнів 2-Б класу дозволило визначити їхнє розуміння поняття «мовленнєва компетентність» і виявити необхідність розробки ефективної методики її формування за допомогою інтерактивних технологій. На констатувальному етапі експерименту оцінено рівень мовленнєвих умінь другокласників (2-А та 2-Б класів). Проведений зріз знань показав, що 15% учнів мали високий рівень сформованості мовленнєвої компетентності, 45% – достатній, 21% – середній, а 19% – початковий.

4. У ході дослідження була створена методика розвитку мовленнєвої компетентності учнів другого класу із застосуванням інтерактивних технологій, яка пройшла перевірку ефективності. Суть цієї методики полягає у систематичному впровадженні різноманітних інтерактивних мовних вправ задля досягнення результату відповідно до вивченого матеріалу. Після впровадження методики 33,6% учнів 2-Б класу досягли високого рівня сформованості мовленнєвих навичок, 28,6% – достатнього, 25,8% – середнього, а 12 % залишилися на початковому рівні.

Тоді коли після проведення зрізу знань результати сформованості комунікативних навичок контрольної групи (2-А) наступні: 17% учнів має високий рівень (це на 16,6% менше, ніж у 2-Б класі), 38% - достатній (майже

на 10% вище, ніж у 2-Б), 27% – середній (показник середнього рівня майже тотожний), 18% – низький (на 6% вище, ніж у 2-Б).

Різниця в результатах між контрольними та експериментальними групами свідчить про ефективність застосованої методики.

Таким чином, виконання поставлених завдань забезпечило досягнення мети дослідження – наукового обґрунтування методики формування комунікативної компетентності учнів під час упровадження інтерактивних форм та методів навчання на заняттях мовно-літературної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алендарь Н. Використання вчителями початкових класів інтерактивних технологій навчання молодших школярів. *Освітній простір України*. 2016. Вип. 7. С. 150-155.
2. Бондар Ю. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С. 9-13
3. Василенко В. Впровадження інтерактивних форм в організацію навчання учнів. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 3.
4. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 31. С. 44-46.
5. Вашуленко М., Дубовик С. Українська мова та читання : підруч. для 1 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с.
6. Вашуленко М., Дубовик С. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
7. Вашуленко М., Дубовик С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. — 160 с.
8. Вашуленко М., Дубовик С. Українська мова та читання : підруч. для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. 170 с.
9. Ващенко Л. Уміння вчитися — ключова компетентність учнівської молоді сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. Т. 43, вип. 5. С. 1-14.

10. Вигранка Т. Дидактичні умови формування мовленнєвої компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі закладів вищої освіти: дис. к-та пед.наук: 13.00.09. Тернопіль, 2019. 215 с.
11. Волченко Л. Соціально-психологічні особливості ключових компетентностей учителя Нової української школи. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2017. № 2. С. 55-64.
12. Грицюк О. Практичне використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 22. С. 2-16.
13. Гришина Т. Освітня технологія як професійний пріоритет вчителя. Х.: Основа, 2003. 96 с.
14. Денисюк О., Казарян І., Лямічев В, Титаренко Н. Ключові предметні компетентності школяра як засіб формування сучасної особистості. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 59-61.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
16. Добрянський І. Особливості, способи і прийоми організації активно-діалогічного навчання (з досвіду роботи). *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1. С. 47-54.
17. Дорошко М. Теоретичні питання формування в молодших школярів ключових компетентностей. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(1). С. 105-110.
18. Дребущак І. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-movlennevoi-kompetentnostimolodshyh-shkolyariv-na-urokah-ukrainskoi-movy>
19. Дуткевич Т. Психологічні основи використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки спеціалістів з вищої освіти. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільськ: Абетка-Нова, 2003. С. 26-33.

20. Єльнікова О. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій. *Завуч*. 2004. №30. С. 71-74.
21. Зажарська Г. Шляхи формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 3(326). С. 36-43.
22. Захарійчук М. Українська мова та читання: підруч. для 1 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Грамота, 2018. 112 с.
23. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Грамота, 2019. 112 с.
24. Захарійчук М. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Грамота, 2020. 160 с.
25. Захарійчук М. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). К.: Грамота, 2021. 162 с.
26. Інноваційність у створенні сучасного уроку
<https://osvita.ua/school/method/technol/2343/>
27. Карасик А. Структура і методика інтерактивного уроку в початковій школі. *Початкова школа*. 2005. № 7. С. 2-5.
28. Коберник Г. Інтерактивні технології навчання як засіб формування основ життєвої компетентності молодшого школяра. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2008. № 27. С. 11-16.
29. Кобюк Ю. Підготовка вчителя до застосування інтерактивних технологій у професійній діяльності. К., 2016. 32 с.
30. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці. *Початкова школа*. 2004. № 9. С. 5-8.
31. Крамущенко Л. Педагогічні технології: теорія і практика. П., 2006. 196 с.
32. Куріцина М. Інтерактивні технології в розвитку творчих здібностей учнів. 2005. № 9. С. 4-5.

33. Левицька М. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів URL: <http://ukped.com/ukrainska-mova-taliteratura/5709-formuvannya-movlennyevoyi-kompetentnosti-molodshykhshkol>
34. Лівандовська Л. Використання інтерактивних освітніх технологій у навчально-виховному процесі. *Директор школи*. 2004. № 33-34. С. 42-45.
35. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 487-492.
36. Мамчур Л. Розвиток мовленнєвої діяльності – основа шкільного навчання мови
URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/14/visnuk_9.pdf
37. Матвійчук Л. Психолого-педагогічні умови формування ключових компетентностей учнів початкових класів у навчально-виховному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 4. С. 85-88.
38. Матвійчук К., Санталова К. Формування високої мовленнєвої компетентності особистості як шлях до її успішної соціалізації. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 4. С. 166-175.
39. Мелешко Л. Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 113–118
40. Мелешко Л. Формування мовленнєвої компетентності учнів 5–6 класів в ігровій діяльності на уроках української мови : дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 262 с.
41. Мелешко Л. Формування мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням комп'ютерних ігор. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 60, №4. С. 87-94
42. Мельник Н. Впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес. *Початкове навчання та виховання*. 2006. № 13. С. 2-5.

43. Мелєкєсцева Н. Інтерактивні технології як засіб розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2016. Вип. 20(2). С. 359-365
44. Мовленнєва компетентність учня. URL: http://osvitamvk.if.ua/content&content_id=1229
45. Павленко О. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-movlennevo-kompetentnostimolodshih-shkolyariv-na-urokah-ukra-nsko-movi-243537.html>
46. Петрук О. Підручник української мови як засіб формування мовленнєвої компетентності в учнів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. Вип. 23. С. 208-217.
47. Пєхота О. Освітні технології. К. : А.С.К., 2004. 256 с.
48. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
49. Пономарьова К. Українська мова та читання: Підручник для 1 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). К.: УОВЦ «Оріон», 2018. 144 с
50. Пономарьова К. Українська мова та читання: Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). К.: УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с
51. Пономарьова К. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). К.: УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
52. Пономарьова К. Українська мова та читання: Підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). К.: УОВЦ «Оріон», 2021. 162 с.
53. Пометун О., Побірченко Н., Коберник Г., Комар О., Торчинська Т. Інтерактивні технології: теорія та методика. Умань-Київ, 2008. 94 с.
54. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. *Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник*. К. : А.С.К., 2004. 192 с.

55. Попова Л. Формування мовленнєвої компетентності учнів на засадах наступності й перспективності. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2\(35-36\)/plonip.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2(35-36)/plonip.PDF)
56. Попович В., Кручек В. Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців засобами інтерактивних методів навчання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія.* 2015. Вип. 220. С. 147-151.
57. Романюк С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування мовленнєвої компетенції молодших школярів у процесі професійно-практичної діяльності. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2015. № 1. С. 268-273.
58. Савенок М. Освітні технології формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови. URL: <https://vseosvita.ua/library/osvitni-tehnologii-formuvanna-komunikativnoikompotentnosti-molodsih-skolariv-na-urokah-ukrainskoi-movi-494001.html>
59. Савченко О. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. Рідна школа. 2011. № 8-9. С. 4-8.
60. Савченко О. Типова освітня програма для 3-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>
61. Савченко О. Типова освітня програма для 1-2 класів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
62. Стеценко І. Організація інтерактивної проектної діяльності дошкільників та учнів молодших класів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія.* 2015. Вип. 2. С. 78-84.

63. Стребна О., Соценко А. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Х.: Основа, 2006. 176 с.
64. Томашевська М. Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017, № 8 (72). С. 178-188
65. Хоменко Л. Використання автентичних матеріалів у формуванні мовленнєвої компетенції учнів в умовах спеціалізованої школи. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 216-221.
66. Чабайовська М., Шароварко С. Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах (на матеріалі творчості Т. Г. Шевченка). *Початкова школа*. 2014. № 9. С. 1-3.
67. Чужа Н. Інтерактивні методи навчання: досвід провадження. Х. : Олді-Плюс, 2000. 210 с.
68. Швай Р. Творчість, креативність та інноваційність як поняття ключової компетентності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. 2014. Вип. 116. С. 172-175.
69. Шелестова Л. Інтерактивні технології: «За» і «Проти». *Шкільний світ*. 2003. № 12. С. 3
70. Школа О. Вплив інтерактивних технологій навчання на уроках фізичної культури учнів молодших класів на формування їхньої життєвої компетентності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 2. С. 142–146.
71. Яремчук Н. Форми і методи інтерактивного навчання. *Семінар-тренінг для вчителів. Директор школи*. 2005. № 44. С. 23-25.
72. Drozich, I., Drobin, A., Skrypka, I., Mamchych, O., Mykhailenko, O., & Kurach, M. (2023). The role of education in the innovative society. *Amazonia Investiga*, 12(64), 45-56. (<https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.4>)

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для батьків учнів 2 класу

1. Чи спілкуєтесь Ви українською мовою в сім'ї?

А) Так

Б) Інколи

В) Ні

2. Чи вважаєте Ви, що державна мова має бути основною в спілкуванні Вашої дитини?

А) Так

Б) Ні

В) Хай спілкується так, як їй зручно.

3. Чи вважаєте Ви, що Ваша дитина повинна здобувати освіту виключно українською мовою?

А) Так

Б) Ні

В) Не бачу різниці.

4. Чи читаєте своїй дитині книги українською мовою, розучуєте народні пісні, практикуєте українське писемне мовлення?

А) Так

Б) Інколи

В) На це немає часу

5. Які форми роботи, на Вашу думку, можуть допомогти у вивченні рідної мови?

6. Чи маєте Ви вдома бібліотеку україномовних видань?

А) Так

Б) Декілька є

В) Не вбачаю за потрібне, є інтернет

7. Які пропозиції маєте щодо вдосконалення вмінь та навичок стосовно вивчення української мови Вашою дитиною?

А) Все влаштовує

Б) Це вирішує вчитель

В) Інше: _____

ДОДАТОК Б

Анкета для учителів учнів 2 класу

Школа _____

Населений пункт _____

Освіта (спеціальність) _____

1. Дайте визначення поняттю «мовленнєва компетентність»?

2. Упровадження яких підходів на уроках української мови, на Вашу думку, сприятиме активному формуванню комунікативної здатності дітей? _____

3. Визначте, на Вашу думку, які письмові завдання викликають труднощі в учнів початкової школи? _____

4. Мовна компетентність: які труднощі формування та способи їх подолання?

5. Яка послідовність вправ для формуванню мовленнєвої компетентності учнів, на Вашу думку є ефективною? :

- ___) на продукування (створення) власного словосполучення, речення;
- ___) на елементарний аналіз слів, речень за метою висловлювання;
- ___) на конструювання й переконструювання речень;
- ___) на спостереження за найголовнішими правилами написання того чи іншого слова, словосполучення, речення;
- ___) на вдосконалення й редагування слів;

6. Чи здатні систематичні вправи з читання покращити письмове мовлення молодших школярів?

7. Які теми творчих робіт Ви порекомендували би для організації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови в 2-х класах

8. Які труднощі виникають в учнів початкових класів у процесі формування в них мовленнєвої компетентності? Способи їх подолання?

ДОДАТОК В**Завдання для перевірки рівня сформованості умінь другокласників**

1. Знайди рядок, у якому слова написано правильно.

А) лялці, писанка, бджілка.

Б) кузня, тітка, дочка.

В) буквар, ляльчин, скринка.

2. Встанови відповідність між частинами слова та їхнім визначенням.

А) Прийменник

1) Службова частина мови, яка допомагає зв'язувати слова в реченні.

Б) Іменник

2) Частина мови, яка називає предмет і відповідає на питання хто? що?

В) Дієслово

3) Частина мови, яка називає ознаки і відповідає на питання який? яка? яке? які?

Г) Прикметник

4) Частина мови, що означає дію і відповідає на питання що робить? що зробить?

3. Знайди рядок зі спільнокореневими словами.

А) Ліс, лісник, перелісок.

Б) Клен, кленок, кленовий.

В) Гус, гусінь, гусочка.

4. Випиши з тексту іменники.

З неба летіли на землю сніжинки. Вони були надзвичайно красивими: легкі, ніжні, прозорі І красиві. Справжні зірки! На землі стояли люди. Вони простягли долоні. Сніжинки танули на долонях людей.

5. Розташуй у правильному порядку.

- Бо я хочу стати знаменитою мандрівницею.
- А яку, Софіє?
- Матусю, купи мені, будь ласка, книжку.
- А чому саме про подорожі?
- Про подорожі.

6. Продовж запропонований текст.

Сонце вже майже не гріє. Дерева скинули своє листя. На вулицях стало тихо і прозоро..

7. Напиши тест-опис «Зима-красуня».
